

Idő a képen

Közvetett időbeliség a képalkotásban a festésztől a videó-művészetig

Tézisek

Témafelvetés

Kutatási témám egy olyan problémakör, mely képzőművészeti vizsgálódások tárgya és eszköze is egyben: *az időbeliség, az időben változó jelenség ábrázolása*.

Gyakorlati – ami ez esetben képzőművészeti – tevékenységem pedig egy olyan munkamódszerre épül, mely meghatározó szerepet játszik a jelenség képzőművészeti szempontú vizsgálatában, ez pedig a párhuzamos munkafolyamat kialakítása az idővel különböző relációban álló képzőművészeti műfajok területén. Egyidejűleg dolgozom a festészet eszközeivel, fotográfiai és mozgóképes megoldások alkalmazásával, kiszélesítve ezáltal a felvetődő kérdések körüljárásának lehetőségeit és szoros kapcsolatot teremtve a különböző műfajok között.

Az *idő* nagyon tág fogalomkör. Az *időbeliség, az időben változó jelenség* fogalmi jelentenek némi szűkítést e körön. E jelenségek képi, mozgóképi megjelenítésének kérdései *az ábrázolás, a kép* problémakörébe helyezik a vizsgálódás súlypontját.

Az idő vizuális szinten a mozgás által válik érzékelhetővé. Képi és mozgóképi megfigyeléseim ezért olyan fogalmakból indulnak ki, mint *mozgás, mozdulat, mozdulatlanság (!), folyamat, pillanat, változás* vagy akár *történet*.

Festészeti ábrázolással a műfajból eredendően csak közvetett módon közelíthetjük meg az időben változó jelenséget. Mindazonáltal létezőek valós időbeli problémák a képi ábrázolással kapcsolatban is. Ilyen például egy kép készítése, és e közben folyamatos változása, vagy egy kép nézési ideje, tekintetünk „letapogató” mozgása a kép felületén. Mi viszont most elsősorban az alkotó szándéka (esetleg nem szándékos gesztusa) által felkeltett időérzetre koncentrálnunk, mely többnyire a *képi ábrázolásban* teremődik meg. Festészeti ábrázolás esetében az időbeli válto-

zás, a mozgás közvetlenül nincs jelen a képen. Ezzel szemben a *mozgás érzetét* különböző módon és mértékben bizonyosan minden kép felkelti. A színek, a kontrasztok, a formák, a kompozíció, az anyaghasználat olyan pszichés folyamatokat indítanak el az észlelés során, melyek a mozgás érzetét eredményezik. De nem csak az érzeinkre hallgatva kapcsoljuk a mozgást a „mozdulatlansághoz”. A látott kép az értelmünkre is hat. Egy mozgássor néhány fázisképe alapján például elménk képes reprodukálni a folyamatot, korábbi tapasztalataink alapján.

A fotó és a film gyökeresen megváltoztatta a képi időábrázolás lehetőségeit. A fotó is mozdulatlan kép, azonban a festészetnél direkter kapcsolatban áll az idővel. Minden fotográfiai látványleképezés egyúttal egy pontosan meghatározható időszakasz leképezése is. A fotó megjelenése jelentősen megváltoztatta a képről, ezen belül a képi időábrázolásról alkotott fogalmainkat, mely változás alapvetően átformálta a festészeti ábrázolást is. A filmmel pedig megszületett a valós időbeli dimenzióval rendelkező kép, a mozgókép. Bár a film közvetlen időbeliséggel bír, mégsem vált másodlagossá a közvetett időbeliség kérdése, hiszen e-nélkül csupán saját fizikai idejének megfelelő kronologikus látványleképezésre lenne képes. A filmnek, mint műfajnak ki kellett alakítania saját nyelvezetét, melyben teljesen új időábrázolási stratégiák születtek, ezek vizsgálata pedig azt gondolom, felfűzhető egy közös gondolati szálra bármilyen képfajta időbeliségre vonatkozó ábrázolási kérdéseivel együtt.

Idő a képi ábrázolásban

A mozgás érzékelése és ábrázolása

...

Időábrázolási megoldások a festészetben, kultúrtörténeti folyamat

A különböző korok művészei komolyan vizsgálták az időbeliség képi megjelenítésének lehetőségeit. Művészettörténeti kutatások nyomán két nagy csoportját különíthetjük el azon ábrázolásoknak, melyeken alkotójuk megpróbálja megjeleníteni az időt. Az egyiket a *történet* fogalma köré rendezhetjük. Ide tartoznak azok a művek, melyek alkotásakor a festő megpróbál történetet elmondani, valamilyen módon kibontani egy összetett időbeli folyamatot az egyébként mozdulatlan képen.

A másik csoport, *a mozgás* fogalmával jelzett kategória, azon festményekre vonatkozik, melyeken alkotójuk egy kevésbé összetett folyamatot, inkább gyors állapotváltozást próbál ábrázolni, felkelteni a mozgás érzetét, elkapni az elröppenő pillanatot.

A XX. század során a képzőművészet számos időalapú művészeti területtel is gyarapodott. Megjelennek a képzőművészet eszköztárában a különböző mozgóképre építő technikák, a film, később a videó, videóinstalláció illetve a képzőművészet és az előadóművészet területeit ötvöző akció, happening és performance műfajai.

A fénykép ideje

Minden fotografiai kép egy bizonyos időszakasz lenyomata. Valójában nem az időt rögzíti, hanem a teret, annak látványát egy pontosan behatárolható időintervallum folyamán, sík vetületként megjelenítve tér és idő együttesét (az időintervallumban bekövetkező változásokat a térben). Bármilyen mozgás, ami a fényképezőgép objektívje által befogott térben ebben az időintervallumban látható, valamilyen nyomot hagy a képen. A fotografíának ez a sajátossága a leglényegesebb a képi időábrázolás szempontjából.

Időbeliség a filmen

A film feltalálása révén, a XIX. század végén megszületett a valós időbeli dimenzióval rendelkező kép, a mozgókép. A mozgókép, mint már utaltunk rá, valójában sorozatban vetített állóképek által keltett illúzió. A filmnek van egy, nevezük így, elsődleges ideje, ez az ábrázolástól független idő, a vetítés ideje. Van viszont másodlagos ideje is, ez a megjelenített idő, amely éppúgy, mint a festészeti ábrázolásban, egy közvetett időábrázolás eredménye, az adott műfaj lehetőségei és formanyelve alapján létrehozott időbeliség-érzet.

Az elektronikus mozgókép (videó) és az idő

A videotechnika megjelenése többet jelentett a képzőművészet és az ábrázolás történetében, mint egy alternatív eszköz használatbavételét. Ez pedig éppen az új technika időhöz való viszonyának következménye. Egy film esetében először felvétel készül, utána laborálás következik, a nyersanyag előhívása, és ha nem

szerkesztjük a felvételt, akkor következhet a vetítés. A videokép viszont azonnal látható. Természetesen nem a munkafolyamat során megtakarított idő a lényeges számunkra, hanem az az új helyzet, amit a „jelen idejű” képmegjelenítés teremt. A fotó és a film is visszatükrözi világunkat, de a videokép az első olyan képfajta, mely azonos időben teszi ezt.

Kortárs képzőművészeti időábrázolások

A kortárs képzőművészet, a továbbra is önálló kategóriaként érvényes festészet mellett a technikai képekre épülő műfajokat médiaművészet néven szintetizálja. A mai képzőművészetben az időábrázolás képi és mozgóképi megoldásai jóval komplexebb képletekbe rendeződhetnek, mint történetük során bármikor, a vizuális jelekhez adott esetben hozzáadódhat a mű tartalmi, filozófiai vonatkozásaiban jelentkező idő problematika. A következő néhány bekezdésben témánk szempontjából kiemelhető, különböző megoldásokkal élő műveket, képi és mozgóképi ábrázolásokat fogok az idő problematika oldaláról megközelítve bemutatni.

Saját munkáimról

Képzőművészeti témám kialakulása, személyes előzmények

Időbeliség saját munkáimban

A DLA képzés éveiben (1999–2002) és az utána következőkben is munkáimban szinte kivétel nélkül hangsúlyos szerepet kap az időbeliség. Különböző képzőművészeti műfajokban dolgozom párhuzamosan, egy időben, gyakran ugyanazokra a kérdésekre koncentrálva. A technikák váltása, mint munkamódszer, nagyban segíti gondolataim körüljárását. Az egyik műfajban végzett munka olyan kérdéseket, ötleteket mozdít elő, melyeket sokszor a másik műfaj kínalta lehetőségekkel lehet igazán megfogalmazni. Egy festészeti kérdés megoldásához könnyen lehet, hogy épp egy fotografikus vagy mozgóképes feldolgozás vezet közelebb. Mozgóképes kísérleteim pedig gyakran festészeti, képi problematikából indulnak ki. A mozgóképet képzőművészeti szempontból olyan *képként* kezelem, mely ké-

pes aktív kapcsolatba kerülni az idővel. Az alkotási folyamatban impulzusok vándorolnak a képi és mozgóképi elképzelések és megoldások között és ezek a „külső”, másik műfajból érkező impulzusok válnak gyakran a legmeghatározóbbá az egyes munkákban. A különböző technikákkal, különböző műfajokban létrejövő munkákat pedig szorosan összekapcsolja az a közös képzőművészeti problémakör, melyre az adott munkák reflektálnak. Így gyakran olyan sorozat jellegű megoldások születnek, a műfaji különbözőség ellenére is, melyek kiegészítik egymást, továbbviszik a megkezdett gondolatot, összefüggenek.